

Рецимо на крају: *Песме једне године* украшене су синестетичком сликовношћу превођења једног смисла у други, чиме се уклањају границе међу појмовима. Кад се расплете, фантазија одведе у иреалност и апстракцију, откривајући бескрајне језичке могућности и парадоксалну логику стихова. Страјнији се препушта импулсима речи, увек у херменеутичкој интимности са њима (да ли је заумна реч космичког порекла?). Он је озбиљио магичне силе језика, у којима се огледају прајезичка логика и звук – интуитивна шифра транценденције, чија лепота и јесте у меланхоличној певности. Очито је да се у сну тежи ка апсолутној слободи језика – чистом звучању, које појачава сугестију садржаја. Прелогичка реч иреалних боја, пронађена у најдубљој унутрашњости, поседује изванредне музичке дражи и енергију. Кад се зачигра, гради несвакидашње смисаоне склопове, показујући да се пева у магијском контакту са исконом, са космичким Праједним, јер, на платну безвремеља, „ћутња је прареч речи”, како гласи стих песме под насловом „Који из трена исцвтава”.

У *Песмама једне године* безброј је гномских стихова („Вечност цвета је у тренутку кад се / његове латице отворе у башти; Нема сна нераширеног јавом / на пучинама неба једно смрти; Бол је међу уздасима / пламен међу пољупцима; кроз загрљаје јуре коњи смрти / пољупци су дрхтава надстварност; и где је само неостварена љубав била љубав...”)
– дар особеног литерарног умећа Николе Страјнића.

Ксенија КАТАНИЋ

МАЛТУС МЕЂУ СРБИМА

Томас Малтус, *Оглед о начелу развоја сциановништва*, Службени гласник, Београд 2015

У друштвеним наукама, посебно у демографији, књига Томаса Роберта Малтуса (1766–1834) под називом *Оглед о начелу развоја сциановништва* и данас, додуше ређе, изазива дебате међу научницима, иако је од њеног првог објављивања протекло више од два века. За слабије упућене читаоце, треба напоменути да је Малтус творац теорије према којој се људски род умножава геометријском прогресијом, док се количина прехранбених производа увећава аритметичком прогресијом. Геометријска прогресија подразумева низ бројева, који се, изузев првог, множе са неким фиксним бројем који није нула (нпр. 2, 6, 18, 54, 162...). С друге стране, под аритметичком прогресијом се схвата низ бројева између којих је константна разлика (нпр. 5, 7, 9, 11, 13, 15...). Дакле, Малтус је

тврдио да су људи уколико су повољни спољашњи услови (обиље хране, одсуство болести и ратова), склони да се размножавају геометријском прогресијом или убрзаним ритмом, док се производња хране, у најбољем случају, успорено увеличава. Сâм Малтус је писао како је „сила популације неупоредиво већа од силе земље да произведе средства за одржање живота човека” (стр. 20). Пошто овај однос он третира као законитост, из тога извлачи закључак да се раст становништва мора строго контролисати.

Малтус је своју тезу поткрепио оскудном фактографијом која му је била при руци. Углавном се ослањао на извештаје из америчких насеобина и колонија, у којима се наводило како се локално становништво за свега двадесетак година удвостручавало, захваљујући обиљу обрадиве земље и низу других повољних околности. Без познавања крајње величине континента и њихових капацитета, као и прецизног броја становника на њима, Малтус је предвиђао експлозиван раст становништва које ће морати да намирује своје потребе из ограничених ресурса. „Срећом”, по Малтусу, фактори попут глади, болести, порока и ратова периодично врло успешно проређују популације на Старом континенту и другде, па се својеврсна равнотежа између „понуде” или хране и „потражње”, то јест људи, вечито обнавља. Поред тога, уздржавање од интимних односа и склапања брака такође „позитивно” доприноси стварању и одржавању споменутог баланса.

Осим што је непотпуно познавао светску географију, Малтус је био лишен и стваралачке имагинације – није могао да замисли било какав значајнији технолошки напредак који би се осетније рефлектовао на производњу хране. У његовој слици света постоје само људи са нагоном за размножавањем и скромне производне снаге у пољопривреди.

Данас је очигледно да је Малтус у својим предвиђањима омашио, и да без обзира на постојање много гладних људи у свету, то није последица недостатка хране већ њене неравномерне производње, дистрибуције и потрошње. Према подацима ФАО, годишње се на свету око трећина произведене хране баци (отприлике 1,3 милијарде тона), а по глави становника Европе и Северне Америке то износи 95–115 килограма неупотребљене хране годишње. Савремене присталице Малтусовог начина размишљања уместо оскудице хране све чешће наводе да човечанство пати од недостатка воде и енергије, и да притисак растуће светске популације на њихове ограничене изворе постаје све неподношљивији. Тако се Малтусова теза о претећем „сувишку” људи на планети изнова рециклира и стиче актуелност, иако, истини за вољу, у појединим деловима света вода заиста постаје све дефицитнији ресурс.

У Србији, која попут читавог Старог континента такође пати од мањка људи (негативног прираштаја) а вишка хране, објављивање Малтусове студије, која ствари поставља управо обрнуто, на први поглед делује

деласирано. И заиста, нашем издавачу би се могло поставити питање – чему Малтус у Србији у XXI веку? Објављивање његове студије на српском језику може можда да буде добродошло демографима, социолозима и политичким економистима, али више као пример једне реалношћу оповргнуте теорије, а никако као теоријски и методолошки образац проучавања становништва. У држави у којој годишње умре неколико десетина хиљада више људи него што се роди, Малтусове тезе делују, у најмању руку, неприлично.

Одговор на претходно постављено питање можда се крије у деловима Малтусове књиге који су значајнији с аспекта социологије, политичке теорије и економије, а мање из угла демографије. Док се у појединим деловима развијеног света неолиберална теорија све више доводи у питање и критички разматра, у Србији, изгледа, тај исти светоназор доживљава ренесансу, након првобитног полета почетком овог века. Објављивање Малтусове студије, по свему судећи, одлично се уклапа у текући српски политички и социјално-економски контекст. Наиме, Малтус је био велики противник било какве финансијске или материјалне помоћи друштва или државе бројној енглеској сиротињи на прелазу из XVIII у XIX век. Коментаришући законе о сиромашнима у Енглеској, који су имали задатак да ублаже тегобе најугроженијих слојева, Малтус запажа да су ти закони једино допринели томе да се повећа цена хране и смањи цена рада. Описујући ниже сталеже, Малтус наводи како сиромашни радници „живе од данас до сутра”, чак и када им се укаже прилика да штеде „ретко је користе”, а све што „премашује њихове тренутне потребе, уопштено говорећи, троше у пивници” (стр. 61). Краће речено, сиротиња је лења, глупа и неспособна. Оваква социјално-економска нарација све више постаје доминантна и у данашњој Србији, а њени промотери су се из великих компанија и њима услужних института и фондација преместили у државне органе и министарства.

Сматрајући глад и порок за главне факторе који успоравају раст становништва, Малтус је против помоћи сиромашнима и из демографских разлога. Уколико би се делила било каква обилнија помоћ слабије имућним слојевима, они би, лишени бриге због могућих финансијских потешкоћа, гајили више деце и самим тим угрозили спомињани баланс између хране и популације. Зато је боље, по Малтусу, да се људима унапред предоче финансијска неизвесност и материјална оскудица, како би превентивно одустали од заснивања породице или макар подизали мање деце. У Малтусовој антропологији човек се пре свега, посматра као нагонско биће, са неугасивим поривом за размножавањем, па се стога, услед очигледног редукионизма, може разумети његов страх од необузданог раста становништва, уколико би се оно на неки начин социјално осигурало.

У данашње доба, под снажним утицајем „тржишног фундаментализма”, социјална давања се такође проблематизују, не услед страха од

пренасељености већ због њихове тзв. нерентабилности. За савремени капитализам идеално би било када би све становништво било истовремено и радно способно – дакле, без деце и старијих особа. Малтус свакако није имао овако радикална схватања, али је у знатној мери трасирао пут свим доцнијим западним економским конзервативним мисаоним токовима. Његов идеал је био атомизирани појединац, суштински препуштен сам себи, који би два пута промислио пре него што би засновао породицу или имао децу. Тако би се довели у корелацију жељени природни прираштај и скромни материјални напредак друштва. Чини се да се на модерном Западу намеће као пожељан овакав модел понашања – мушкарци и жене се усмеравају на потпуно посвећивање каријери и професионалном доказивању, док се радна снага једноставно увози или низом срачунато изазваних геополитичких катастрофа приморава да емигрира у развијене земље северне хемисфере. У српском случају, иако су евидентни катастрофални демографски показатељи, у питање се доводе плаћена одсуства за породиље, дечји додаци, олакшице на опрему за бебе, па чак и само право жена да имају пород! С друге стране, пуну афирмацију доживљавају разнолике социјално-психолошке девијације чији је заједнички именоване управо одсуство брака и рађања. И у овом аспекту може да се примети како је стварност оповргла Малтуса. Он не само да није могао да замисли неки значајнији технолошки прогрес који би радикално побољшао производњу хране него није могао ни да претпостави да се и људска природа, склоности и навике могу значајније током времена модификовати и преобликовати.

Малтус пише јасно, оштроумно и са становишта формалне логике исправно. Аргументација коју изводи у својој студији, поред тога што има своју нит, сведочи о добром познавању политичке економије, филозофије и теологије. Ипак, без обзира на поједине добре увиде и оштроумна запажања, његове кључне тезе су данас, не само за српско друштво већ и за читав европски континент и његово све малобројније и старије становништво, и анахроне и деструктивне.

Прави разлог за објављивање српског издања Малтусове студије може да се нађе, по свему судећи, само у њеној компатибилности са текућим доминирајућим политичким, економским и социјалним дискурсом у којем је просечан појединац често сувишан, непотребан, нефункционалан. Предузеће „Службени гласник” до сада је издало мноштво вредних и корисних књига из области друштвене теорије које су биле у складу са духом времена, али и дела која су му противречила или антиципирала будући развој догађаја у савременом друштву. У погледу опреме ове књиге и квалитета превода, издавач је остао на нивоу својих претходних подухвата. Што се тиче самог избора аутора, утисак је другачији.